

Motion till riksdagen

1989/90:Ub9

av Lars Leijonborg m. fl. (fp)

med anledning av prop. 1989/90:41 om
kommunalt huvudmannaskap för lärare,
skolledare, biträdande skolledare och
syofunktionärer

1. Inledning

Genom propositionen om kommunalisering av lärartjänster har regeringen försatt riksdagen i en tvångssituation. Ett nej till propositionen får omedelbara konsekvenser i den inflammerade avtalsrörelsen på skolområdet, där omfattande stridsåtgärder redan pågår.

Folkpartiet godtar inte det tvångsläget. Vi prövar i denna motion regeringens förslag sakligt, utan sidoblickar på den rådande förhandlingssituationen. Vi förutsätter att regeringen och arbetsgivarverket, oavsett vilket beslut riksdagen fattar, söker nå ett rimligt avtal och arbetsfred på skolområdet.

Vi håller i stor utsträckning regeringen ansvarig för det kaos som nu råder på skolområdet. Frågorna om kommunalisering och arbetstidsreglering har sköts illa. Den avtalsrörelse som skulle återge lärarna deras arbetsglädje har i själva verket skapat en ny bitterhet som kommer att skada skolan, också efter det att den nu pågående konflikten är avslutad.

Vårterminen 1989 inleddes med att Sveriges elever och lärare, bokstavligen och bildligt, tågade till utbildningsdepartementet i protest mot att regeringen slog till med besparingar mot skolan för att lärarna fått mer än fem procent i lönehöjning. Höstterminen 1989 avslutas med att lärarna, trots att de nu erbjudits flerdubbelt större lönehöjningar, strejkar och visar ännu större förbittring mot arbetsgivaren. Det har inte varit något bra år för socialdemokratisk skolpolitik.

2. Folkpartiets utgångspunkter

Den svenska skolan behöver förändras. Men den tid är förbi då de förändringarna kan ske i form av vittomfattande s. k. "skolreformer" som genomförs samtidigt och av alla. Det förändringsarbete som nu förestår måste komma underifrån. De två viktigaste förändringarna kan slagordsmässigt uttryckas så här: Lärarna skall släppas loss och föräldrarna skall släppas in.

Med andra ord: Lärarnas professionalism och föräldrarnas intresse för sina barn är i dag två resurser som inte fullt ut tas till vara i den svenska skolan.

Det finns anledning att påminna om att jämfört med mycket annat som produceras inom tjänstesektorn är utbildning något mycket svårt. Att över-

föra kunskaper och insikter mellan människor är en krävande process. Att säkra kvaliteten i en sådan verksamhet ställer krav på utrymme för individualitet, kreativitet och lokalt beslutsfattande.

Den bästa kvalitetsgarantin i en verksamhet som skolundervisning är i själva verket ett kontinuerligt lokalt utvecklings- och förändringsarbete.

De säkra stegarna att åstadkomma ett sådant är att ge skolorna ett långtgående självstyre – alltså vidsträckt beslutsrätt inom ramar som fastställts av riksdag och regering – och att kombinera detta självstyre med en rätt för elever och föräldrar att välja skola.

Det är samtidigt viktigt att minska byråkratin. Det borde vara möjligt att banta den politiska och administrativa överbyggnaden i det svenska skolsystemet.

Även om skolor kan profilera sig är det viktigt att de är likvärdiga var i landet de än ligger. Det åstadkoms bäst genom att staten medverkar i skolans finansiering.

Skolan skall ge både kunskap och fostran. Det finns ideologiskt betingade skillnader i skolpolitiken. När moderaterna säger att kunskapen är det viktigaste i skolan, nedvärderar de betydelsen av skolans fostraruppgift. Men i aktuell socialdemokratisk skolpolitik finns motsatt tendens: behovet av gedigna ämneskunskaper ("läroverkstraditionen") tonas ner till förmån för skolans sociala mål. Fixeringen vid fysisk närvaro i skollokalerna, som ligger i det aktuella avtalsbudet, uppfattas av många lärare som en nedvärdering av prestationerna under lektionstid.

3. Regeringsförslaget: En skenreform

Regeringens förslag till kommunalisering av skolan är en byråkratisk skenreform.

Formellt innebär propositionen egentligen bara en sak: Att rätten att förhandla med lärarfacken flyttas ca 700 meter från statens arbetsgivarverk på Slottsbacken till Svenska kommunförbundet på Hornsgatan.

Vad därutöver är, är oklart. Å ena sidan hoppas skolministern att beslutsfattandet i skolan skall bli mer decentraliserat, å andra sidan lugnar han kritikerna bland lärarna med att den statliga styrningen av skolan skall bestå, för att garantera en skola som är likvärdig i hela landet.

Det skolministern borde ha lagt ner tid och kraft på är ett nytt statsbidragssystem. Ett sådant var utlovat till förra mandatperioden, men lyser fortfarande med sin frånvaro. Det nya systemet bör, som vi senast utvecklat i rapporten *Skola i kris?*, bygga på elevpengsprincipen. Vi utesluter inte att det i framtiden, då en verklig decentralisering inom skolsystemet genomförs, kan vara lämpligt att upphäva den statliga regleringen av lärartjänsterna. Men att göra det i dag är definitivt att börja i fel ända.

Vi har redan nämnt att kommunaliseringsfrågans behandling är otillständig. Det finns anledning att också påpeka att en statlig utredning (Styrningsberedningen) nyligen har behandlat frågan och enhälligt avstyrkt en förändring. Frågan har inte sakbehandlats i riksdagen innan den togs upp i avtalsrörelsen. Den analys som utlovats har inte offentliggjorts. En kraftig läraropinion motsätter sig en kommunalisering.

3. Vilket är regeringens motiv?

Mot. 1989/90

Ub9

Runtom i skolsverige ställs i dag frågan, vilket verkligt motiv som ligger bakom regeringens egendomliga lösning i kommunaliseringsfrågan.

Det framgår av en nyligen utkommen bok (Skolsvärigheter – vems misslyckande? av Hans Åberg, utgiven av Hem & Skola) att det är inom finansdepartementet som socialdemokraternas nuvarande skolpolitik utformats. Det stärker oss i vår farhåga att kommunaliseringen är ett led i en strategi för att minska statens del av skolans finansiering.

Erfarenheten från Danmark bekräftar den risken. Sedan skolorna kommunaliserades har statsbidragen minskat, enligt en uppgift i tidningen Kommun-Aktuellt, och målet för den nuvarande danska regeringen är att på några års sikt helt avskaffa dem.

80-talet har inneburit att statens andel av skolans finansiering minskat. Finansdepartementet ser säkert gärna att den utvecklingen fortsätter.

Skolministern bekräftar indirekt detta, när han i tal och intervjuer brukar säga att ett av reformens syften är att det i framtiden måste stå klart att det är kommunerna medborgarna skall skylla på, när det är brister i skolan. Staten skall alltså hamna "under kulbanan".

4. Skolan behöver decentralisering

Vi är för en långtgående decentralisering av den svenska skolan, men inget tyder på att det är en sådan regeringen vill åstadkomma med sitt tal om kommunalisering.

Vår inställning till kommunaliseringsfrågan kan tydliggöras med en parallell från ett annat område, nämligen barnomsorgen. Den är redan kommunal. Men kommunernas beslutsrätt är inskränkt genom vissa lagar och andra statliga direktiv – de två allvarligaste hindren är Lex Pysslingen och förbudet mot statsbidrag till den s. k. Uppsalamodellen. Det hjälper alltså inte att barnomsorgen är kommunal. Staten hindrar ändå den utveckling som medborgarna i många kommuner vill ha.

Vad vi alltså måste veta innan vi tar ställning till kommunalisering av skolan är: vilka statliga direktiv skall finnas på skolområdet? Vi måste få veta vad som kommer att gälla i fråga om t. ex. statsbidragssystem, möjligheter till självstyrande skolor, rätt att välja vilken skola man vill gå i, regler för skolor med enskild huvudman etc. På dessa punkter ger propositionen inga eller mycket svävande svar.

Vår oro har ökat efter den socialdemokratiska 90-talsgruppens rapport. Där avvisas tanken på valfrihet i skolan. Det är en kärvare attityd efter några år av "glasnost" med Bengt Göransson, då regeringen faktiskt talade om större valfrihet.

Ett stort problem i skolpolitiken är att regeringens trovärdighet har anfräts genom ett antal helomvändningar och löftesbrott. Många uppfattade t. ex. förslaget om besparingar i januari i år som ett svek mot ett löfte av statsministern på den senaste socialdemokratiska partikongressen. Agerandet i kommunaliseringsfrågan är ännu ett exempel.

Kan lärarna lita på regeringen? Frågan ter sig berättigad. Låt oss ta ett exempel som är aktuellt i kommunaliseringsdebatten, nämligen den fort-

sätta existensen av ett specialdestinerat statsbidrag till skolan. Att ett sådant skall finnas kvar är ett av de besked som skolministern givit till lärare som oroat sig över att skolans likvärdighet över landet är i fara vid en kommunalisering. Men det räcker med att läsa kompletteringspropositionen från i våras för att se att finansdepartementet har en annan syn. Finansministern skriver där: "Mot denna bakgrund (att inte begränsa kommuners möjligheter att välja de lämpligaste sätten att uppnå önskade resultat) bör inriktningen vara att för kommuner och landsting reducera inslaget av specialdestinerade statsbidrag med omfattande regleringar och bestämmelser".

Alltså: Det t. ex. Sveriges Lärarförbund sagt sig vilja ha för att acceptera en förändring är precis det som finansdepartementet vill undvika, nämligen mer pengar och fortsatt statligt engagemang i skolans styrning.

Att bara byta motpart i avtalsförhandlingarna är en ur skolpolitisk synvinkel nundre intressant förändring. Men för den är regeringen tydligen beredd att acceptera en mycket negativ reaktion bland lärarna. Den bitterhet som utlosts har åstadkommit stor skada på undervisningen under höstterminen och kanske för lång tid framåt. Den avtalsrörelse som skulle få lärarna på bättre humör har skotts så oskickligt att resultatet blivit det motsatta.

5. Självstyrande skolor

Det som i propositionen framställs som något av ett systemskifte är alltså enligt vår mening ingen stor förändring. Folkpartiet ser gärna en kommunalisering i betydelsen att beslutsrätt flyttas från riksdag, regering, SÖ och läns skolnämnder till kommuner, men några sådana förslag finns inte i propositionen.

Den angelagnaste decentraliseringen inom skolan handlar emellertid inte om att flytta beslutsbefogenheter inom ett politiker- och byråkratkollektiv, utan om att ge lärare, elever och föräldrar mer att säga till om.

Det som behövs är en kraftig rensning i regelrabatten och ett nytt, schabloniserat statsbidrag, helst byggt på elevpengsprincipen. Det skulle göra det möjligt att skapa självstyrande skolor med mindre klasser. Så länge regeringen inte lyckas få fram det sedan länge utlovade nya statsbidragssystemet, förtjänar inte dess decentraliseringsiver att tas på allvar.

90-talsgruppens rapport har som nämnts ökat folkpartiets misstro mot socialdemokratisk skolpolitik. Följande två citat illustrerar gruppens syn: "...vi vill upprätthålla kraven på jämlikhet striktare inom skolan än inom andra områden. Det är också därför vi anser att vi måste främja delaktighet och samhällets sammanhållning framför rätten att fritt välja grundskola." Och några sidor senare: "Detta är viktigt. Det är skolstyrelsen som ska vara barnens och föräldrarnas företrädare."

Det säger sig självt att denna syn ligger fjärran från en tilltro till elevers och föräldrars förmåga att dels genom val, dels genom eget engagemang påverka skolan inifrån.

Hemställan

Mot. 1989/90

Ub9

Med hänvisning till vad som anförts i motionen hemställs
att riksdagen avslår proposition 1989/90:41.

Stockholm den 16 november 1989

Lars Leijonborg (fp)

Margitta Edgren (fp)

Barbro Westerholm (fp)

Carl-Johan Wilson (fp)